

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

Bernard KOLUDROVIĆ (Zagreb)

POLITIČNOST KNJIŽEVNOSTI,
LITERARNOST POLITIKE I
TRANSGRESIVNOST: GEORGES BATAILLE

Primljeno 28. 5. 2014.

UDK 82:32

1Bataille, G.

Poststrukturalizam i dekonstrukcija obilježili su književnoteorijsku scenu druge polovice dvadesetog stoljeća, ali iz njihova je kanona izostavljen Georges Bataille koji je postavio temelje na kojima su se razvijali autori poput Blanchota, Foucaulta, Derridaa i Nancyja. Njegov stil, uvijek na granici književnog i filozofskog, labirint je društvene kritike i ideja koje vode drugačijem propitivanju marksizma kao društvene teorije i komunizma kao cilja razvoja društvene formacije. Ovaj rad prolazi kroz slojeve Batailleeva pisanja kako bi, fokusirajući se na tri segmenta (iskustvo, transgresiju i opću ekonomiju), pokazao djelotvornost i domete njegovih teza o subjektu i zajednici. U konačnici se pokušava pokazati kako se radi o životnom djelu i razvoju filozofskog sustava u kojemu postoji koherentnost ideja koja se često previđala, dok je sam Bataille bio odbacivan kao relevantan intelektualac.

Ključne riječi: Bataille, transgresija, iskustvo, materijalizam, poststrukturalizam, dekonstrukcija

205

UVOD

Čovjek je izbrisao Povijest kako bi postavio temelje na kojima može uspostaviti homogenu zajednicu. Svaka se politička borba na kraju može svesti na postavljanje određene pripovijesti na pijedestal autoriteta; jer svaki je koherentan sustav vrijednosti na kojem počiva politička zajednica pripovijest koja izvire iz tradicije, iz povijesti i Povijesti. Preuzetno je reći kako nam proučavanje književnosti može ponuditi konačne odgovore, ali ovdje preuzimam poststrukturalistički aksiom da je književni tekst mjesto sukoba pisanja i čitanja, autora i čitatelja, teksta i konteksta, te mjesto na kojemu se piše i briše Povijest.

Georges Bataille izbrisan je iz povijesti teorije književnosti, sociologije te političke ekonomije. On nije pripadao dominantnim strujama svojeg vremena iako je u mnogočemu potaknuo razvoj cijelog niza priznatih i poznatih mislilaca dvadesetog stoljeća, primjerice Mauricea Blanchota, Michela Foucaulta, Jacquesa Derridaa, Giorgia Agambena i Jean-Luca Nancyja, te niza autora oko časopisa *Tel Quel*. Sukobi s Bretonom i Sartreom, u kojima je proglašavan sumanutim mistikom i antidijalektičkim materijalistom, odvođe Bataillea u časopis *Documents*,¹ a kasnije u časopis i tajno društvo *Acéphale*² te krug *Collège de Sociologie*.³ John Hutnyk ga u "Bataille's Wars: Surrealism, Marxism, Fascism" naziva nežigosanim grlom ("maverick") jer ga se unatoč nizu formalnih i idejnih afilijacija teško može svrstati u određeni pravac ili školu misli. Načelno možemo reći kako se radi o heterodoksnom marksistu koji je otvorio vrata poststrukturalizmu i u čijim tekstovima možemo

¹ Časopis je oformljen odmah nakon raskola u nadrealističkom pokretu 1929. te je postao glasilo oporbe Bretonu i idejama koje je zastupao u *Drugom nadrealističkom manifestu*. U petnaest objavljenih brojeva Bataille kao glavni urednik pokušava ponuditi drugačiji umjetnički i društveni angažman nadrealizma, koji bi se temeljio na eksplicitnijim prikazima i tamnijim, prljavijim temama. Taj princip možemo pratiti kroz sve njegove eseje, književne i teorijske tekstove. O usmjerenosti prema "nečistom" više će riječi biti kasnije u tekstu.

² *Acéphale* je tajno društvo i časopis koji su, pod Batailleevim vodstvom, 1936. oformili otpadnici od nadrealističkog pokreta. Za razliku od *Documentsa* tim su projektom htjeli promicati političke ideje koje se temelje na otklonu od razuma i znanja (Hegelova apsolutnog znanja), na kojima se temelji Batailleeva opća ekonomija i prekomjerna potrošnja.

³ Denis Hollier u zborniku *Le Collège de Sociologie, 1937–1939* donosi niz radova izlaganih na kružocima koje su otpadnici od nadrealističkog pokreta održavali u pariškoj knjižari Galeries du livre, u ulici Gay-Lussac na kućnom broju 15. Ključna razlika, zbog koje i dolazi do odvajanja kružoka od nadrealističkog pokreta, jest odbijanje privilegiranja individualnog nesvjesnog nad kolektivnim. Principi neformalne grupe izloženi su u posljednjem broju *Acéphalea* (br. 3–4) iz 1937. gdje se navodi:

1. da su društvene znanosti tog vremena previše posvećene proučavanju prošlih društava umjesto praksi modernog, što je vrlo vjerojatno posljedica nužno aktivističke naravi takvog znanstvenog djelovanja;

2. da bi istraživanje modernog društva iziskivalo stvaranje drugačijeg tipa zajednice od onog koji obilježava akademsko polje te da bi ta zajednica trebala biti otvorena za sve koji su spremni iznijeti i svoja zapažanja i ideje;

3. da bi taj oblik zajednice i prakse mogao dobiti sveti naziv sociologije jer proučava društveni život u svim manifestacijama iz kojih izvire aktivna pojavnost svetog (usp. Hollier 1988: 5).

Kružok je pokušao nastaviti rad *Acéphalea*, no nisu uspjeli objaviti neku novu publikaciju – zbornik ili časopis. Osim toga dio kružoka nije bio naklonjen radikalnijim idejama za koje se zalagalo tajno društvo *Acéphale* (usp. *ibid.*: 3–4).

prepoznati utjecaje psihoanalize Freuda i ranog Lacana, sociologije/antropologije Marcela Maussa te filozofske misli Nietzschea, Hegela i Marxa.

Ovdje ću se posvetiti okupljanju niza Batailleevih tekstova oko triju koncepata: iskustva, transgresije i opće ekonomije. Tri koncepta, koja ujedno možemo okarakterizirati i kao ključne pojmove za razumijevanje Bataillea, mogu se promatrati zasebno, kao i njihov doprinos razumijevanju književnosti, pojedinca i društva. Derrida (2007: 267–296), primjerice, slijedi Bataillea kako bi pokazao granice koherentnosti pojmova unutar Hegelova sustava; Foucault (1998: 261–278) pokazuje važnost Bataillea unutar genealogije koncepta transgresije; Nancy u *Razdjelovljenoj zajednici*⁴ (*La Communauté désœuvrée*, 1986), Blanchot u *Nepriznatljivoj zajednici* (*La Communauté inavouable*, 1983) i Esposito u studiji *Zajednica* (*Communitas*, 1998) polemiziraju o zajednici pozivajući se na Batailleeve teze koje možemo povezati s općom ekonomijom i ontologijom pojedinca u zajednici. Poput djelića mozaika stavljenih u zajednički kontekst, ti koncepti stvaraju sliku epistemološkog, ontološkog i etičkog sustava za koji se zalaže, i u čije ime govori, Georges Bataille.

S jedne ću strane iznijeti pregled triju koncepata, dok ću s druge rekonstruirati filozofski sustav koji Bataille pokušava uspostaviti esejima koji su naknadno objavljeni u zbirci *Prokleti dio* (*La Part maudite*, 1949).⁵ No ne možemo govoriti o potpuno koherentnom sustavu u kontekstu ostalih djela iako postoji niz principa i ideja koji se protežu kroz većinu njegovih teorijskih radova.

Unutar sustava književnost i politika pojavljuju se kao sfere između kojih nije uvijek povučena jasna granica, koje nisu razdvojene na temelju konvencionalnog definiranja dvaju polja. Naprotiv, Bataille u objema praksama prepoznaje oprimjerenje sreće, smijeha, žudnje, straha, negativnosti, prekomjernosti i otpada. Sva navedena stanja duha u njegovim se promišljanjima vežu uz potrošnju energije,⁶ jer zajednica nužno mora usmjeriti svu energiju koja se u njoj stvara. Takvo shvaćanje energije pomalo je apstraktno jer je sveprožimajuće, te zbog toga Bataillea ne možemo svrstati u ortodoksne

⁴ Ogled "La Communauté désœuvrée" objavljen je 1983. u br. 4 časopisa *Aléa*, a istoimena knjiga tri godine kasnije.

⁵ *Prokleti dio* sastoji se od tri dijela: *Potrošnja* (*La Consommation*), *Povijest erotizma* (*L'Histoire de l'erotisme*) i *Suverenost* (*La Souveraineté*).

⁶ Ovu tezu postavlja u uvodu *Prokletog dijela* te ju razrađuje u cijelom prvom tomu, posvećenom potrošnji. Njegova koncepcija opće ekonomije stoga nadilazi ograničenja političke ekonomije, sociologije, psihologije i filozofije.

materijaliste, ali ni u idealiste.⁷ Životna energija, koja po sebi nije ni dobra ni zla, usmjerava se u različite djelatnosti, no Bataille pokazuje kako uvijek postoji višak koji lošim upravljanjem zajednice rezultira očajem i isključivim političkim sustavima, primjerice sovjetskim/staljinističkim socijalizmom, koji je zaustavio transgresiju društva u komunizam, te razornim nacizmom i fašizmom koji su poharali Europu.

Stoga ću u ovom radu razmotriti funkcionalnost ideje o manifestiranju energije i načinima upravljanja njome, koji polaze od pojedinačnog prema općem – od unutarnjeg iskustva preko transgresije do opće ekonomije – te iznijeti zaključne teze o vezi politike i književnosti kroz problematiziranje tjeskobe i iskustva.

UNUTARNJE ISKUSTVO: PRINCIP SLUČAJNOSTI I NE-ZNANJE

208

Unutarnje iskustvo postaje predmetom Batailleeva interesa u vrijeme Drugog svjetskog rata, Kao i druga dva naslovna koncepta. *Ateološka suma* (*Summa Atheologica*, 1961), izdanje koje je naknadno objedinilo tekstove nastale za vrijeme rata – *Unutarnje iskustvo* (*L'expérience intérieure*, 1943/1973a), *Krivnja* (*Le Coupable*, 1944/1973b) i *O Nietzscheu* (*Sur Nietzsche*, 1945) – donosi pregled ideja kojima se pokušava sagledati ljudsko osjećanje, djelovanje i postojanje. Osjećaji i stanja koja Bataille opisuje neočekivane su posljedice

⁷ Bataille je, pišući natuknicu o materijalizmu za *Dictionnaire critique*, sugerirao kako bi ga se moglo nazvati *temeljnim materijalistom* ("le bas matérialisme") jer pokušava sagledavati psihološke i društvene činjenice kao fenomene unutar dijalektike ideje i stvari (usp. Macherey 1995: 120–128). Iz te kratke natuknice vidljivo je kako pokušava iznaći materijalističku filozofiju u kojoj će se izbjeći dijalektička zamka kojom mrtva materija postaje ideja materije i kojom se ponovno uvodi idealistička kategorija. Zbog toga se okreće materijalizmu kao izravnoj interpretaciji sirovog fenomena koja odbija ideološki nametnute obrasce promišljanja. Tako postavljenim *temeljnim materijalizmom* naznačio je važnost "prljavog" i "niskog" u promišljanju društvenih praksi, ali i metodu analize koja će Derridaovim intervencijama postati poznata kao dekonstrukcija (usp. Bataille 1970b: 179–180 i Bataille 1970e: 302–320). Benjamin Noys u „Georges Bataille's Base Materialism“ tvrdi kako uvođenjem materije nesvodljive na ontološke kategorije Bataille ne izokreće materijalizam, kao što tvrdi Macherey, već napušta hegelijansku dijalektiku uvođenjem „trećeg pojma“ (usp. 1998: 499–502). Taj je treći pojam upravo *temeljni materijalizam* kojim okuplja sve „prljavo“, „nisko“, i „životinjsko“ u paraboli „Nožni palac“ („Le gros orteil“ 1970c: 200–204). Pod taj nazivnik možemo svesti i ono što Bataille naziva političkim heterogenim elementima (prekomjernost, ludilo, delirij, nasilje), a što se pojavljuje u trećoj cjelini ovog rada.

svakodnevnih aktivnosti koje antropologija i filozofija tog vremena olako zaobilaze.

Tada sam bio iznimno mlad, rastrojen i ispunjen praznom opijenošću (...) ideje pune tjeskobe, oštre i razapinjuće, prolazile su mi umom. (...) Sigurno je jedino da je ova sloboda, istovremeno i “nemogućnost” s kojom sam se suočio, eksplodirala u mojoj glavi. Prostor formiran oko smijeha otvorio je taman ponor preda mnom. (...) U tom “ništavilu” postajem neznan – iznenada... niječem ove sive zidove što su me okružili te, na neki način, postajem ushićen. Božanski sam se smijao: kišobran koji se zatvorio nad mojom glavom obgrlio me (izričito sam se zagrnio tim crnim plaštem). Smijao sam se kao što se možda nitko nikada nije smijao; krajnja dubina svake pojedine stvari otvorila se – ležala je kao pred mrtvacem. (Bataille 1973a: 46)

Taj je citat s početka teksta o mucu u *Unutarnjem iskustvu* odličan primjer unutarnjeg iskustva i njegova odnosa sa svakodnevnim. Jedan bezazlen nalet vjetrova zaklopio je njegov kišobran, ali i otvorio nekontroliran, gotovo histeričan smijeh koji je iznio na vidjelo svu težinu i nemogućnost njegova postojanja. Taj trenutak u kojemu poletni mladić gleda vlastitu tjeskobu kako ga proždire nevidljivim ugrizima, kako u jednom trenutku uništava sve ideale i iscrpljuje svu energiju, paradigmatički je za unutarnje iskustvo kako ga opisuje Bataille.

Prva je pretpostavka unutarnjeg iskustva napuštanje principa racionalnosti, osobito kada se pojedinac susretne s vrijednosnim sustavom, ritualima i ulogama koji su propisani djelovanjem nadgradnje: religijski sustav, seksualnost i društveni moral te umjetnost koja je podređena žanrovskim pravilima proizvodnje čija je recepcija uvjetovana kritikom, tradicijom i odnosom prema kontekstu. Pozivajući se na Althusserov opis “ideoloških državnih aparata”, možemo, bez sumnje, proširiti popis elemenata nadgradnje koji uvjetuju društvenu praksu, no Bataille se zadržava na navedenim elementima jer su odličan pokazatelj društvenog uvjetovanja praksi koje bi po svojoj naravi trebale biti pojedinačne i izrazito intimne. Njegova je teza kako svemogućnost razuma (možemo govoriti i o kolektivnom razumu) prestaje onog trenutka kada sve postane uređeno, kada se postave izvanjske granice unutarnjem iskustvu.⁸

⁸ Za razliku od Althusserova opisa djelovanja “ideoloških državnih aparata” (treba naglasiti da su obojica bila pod utjecajem Kojèveova čitanja Hegelove *Fenomenologije duha*), pa čak i Gramscijeva shvaćanja hegemonije, Bataille promišlja društveno djelovanje na temelju rituala i vrijednosnih sustava na razini pojedinca, te je utoliko blizak početnoj ideji nadrealističkog pokreta.

Princip racionalnosti pokazuje se neadekvatnim na dvjema razinama: u početku ograničava iskustvo tako što ga unaprijed propisuje te onemogućava razumijevanje iskustva jer nas uvijek vraća u okvire znanja i znanstvene spoznaje. Kasnije, u *Povijesti erotizma*, Bataille piše:

Ne možemo trudom spoznati istinu na kojoj ćemo išta temeljiti: trudeći se, vidimo samo djelić stvari, čak i ako pokret koji se opire volji da ostanemo ondje gdje jesmo ima privilegiran status. Upravo suprotno, udaljujući se od razloga za borbu, dostižući savršene trenutke, za koje smo svjesni da ih ne možemo nadići, stječemo moć pripisivanja povijesnom kretanju onoga kraja koji postoji utoliko što nam izmiče. (1976b: 164)

Taj se paragraf kontekstualno odnosi na kraj povijesti, ali se može prevesti u kraj značenja, osobito ako tezu reduciramo na ove elemente:

- trud ili borba jest rad razuma nad zastrašujućom količinom kontekstualnog sadržaja;
- istina o stvarima nalazi se u njima samima i ne može se spoznati razumom;
- granica spoznaje postoji samo ako nam uvijek izmiče.

210

Isto možemo vidjeti i u *Krivnji*: "Moja intelektualna znatiželja ostavlja slučajnost izvan mojeg dohvata: tražim ju, ona mi izmiče, kao da sam ju previdio" (1973b: 322). Bataille prepoznaje *princip slučajnosti* kao onaj princip koji uređuje društvene odnose, ali kojim se trebamo voditi i pri analizi (unutarnjeg) iskustva. On djeluje tako što otvara pukotine u svijesti koje donose nevjerovatne igre emocija, koje su radikalno neprenosive i neprevodive. To uočava i Allan Stoekl, koji u tom principu i pukotinama prepoznaje ateološku, negativnu religiju koja je usamljen put Nietzscheova nadčovjeka, čiji je unutarnji doživljaj radikalno neprenosiv (u komunikacijskom smislu) te u potpunosti samo njegov (cit. prema Jay 1998: 71). Primjer kojim se koristi Bataille jest kuka koja je pričvršćena na fasadi zgrade, postavljena u nekom trenutku iz nekog razloga, koja mu spašava život pri padu s prozora. Nisu bitni razlozi postavljanja kuke, već je bitno o kakvom se predmetu radi te da je njegova pojavnost čista slučajnost koja znatno utječe na život subjekta koji pada.

Sada shvaćam – misleći na ubrzanje pada – kako na svijetu ne postoji ništa ako se ne susretne s tom kukom.

Obično izbjegavamo primijetiti kuku. Element nužnosti pripisujemo sebi samima, svemiru, zemlji, ljudima.

S kukom koja uređuje svemir upustio sam se u beskonačnu igru zrcala. Igru koja ima isti princip kao i pad koji je kuka spriječila. Može li itko dublje

prodrijeti u srž stvari? Stresao sam se. Nisam mogao nastaviti. Obuzet ushićenjem, emocije koje nadiru do ruba suza, rituali tame koji se odupiru opisu, svaka orgija na svijetu i sva vremena stapaju se u ovom svjetlu. (Bataille 1973b: 315–316)

Princip slučajnosti, po kojem se uviđaju pukotine koje nastaju u svakodnevnim situacijama, komunicira s neredom koji je za Bataillea neizrečena logika života. Podignemo li te teze na razinu filozofije, dolazimo do ontoloških zaključaka koji imaju svoj eksponent u epistemologiji. Pukotine otkrivaju nepostojanje granice između subjekta i objekta, čime se napušta prostor normi i autoriteta koji su uvjetovali njihov razgraničeni odnos te time postavili i njihove granice. Subjekt se izjednačava s objektom, ali njihova je konačna fuzija nemoguća, točnije, uvijek se odgađa, što je posljedica rada kulture. Štoviše, kaže Bataille, zbog društvene funkcionalnosti subjekti pristaju na kodirane društvene uloge⁹ koje ograničavaju njihovu spoznaju. To shvaća kao uništavanje jastva u beskonačnim mogućnostima drugih bića, što je dugoročno neodrživ sustav zbog viška energije koja se pojavljuje u tim odnosima. Unutarnje iskustvo koje razotkriva nemogućnost fuzije subjekta i objekta najmoćnija je granica koja se doseže te koja rastvara spoznajni svijet: "Na kraju se pronalazi sloboda. Na kraju misao prestaje postojati!" (*ibid.*: 313). „Na krajnjoj granici mogućeg, istina je, nalazimo ne-smisao... ali samo onoga što je prethodno imalo smisla" (Bataille 1973a: 55).

Na krajnjoj granici unutarnjeg iskustva ne stoji spoznaja prema Hegelovu modelu, već osjećaj *ne-znanja*, što je drugi princip unutarnjeg iskustva. Svaki dolazak unutarnjim iskustvom do krajnje granice započinje transgresijsku petlju koja pomiče sferu spoznatljivog i odnose znanja i ne-znanja te rekonfigurira odnose subjekta i objekta. "Ako je ne-smisao smisao, smisao koji je ne-smisao izgubljen je, postaje još jednom ne-smisao (bez mogućeg kraja)" (*ibid.*: 66). Na epistemologijskoj razini, gdje je smještena transgresijska petlja, razum je ipak važan element, te se tu vidi Batailleeva dosljednost dijalektici – bez razuma nije moguće ostvariti unutarnje iskustvo jer ono

⁹ Pretpostavljamo da je Bataille bio upoznat s ranim Lacanovim radovima jer su obojica pripadala istom pariškom intelektualnom krugu. Iako je nadovezivanje na Freuda rezultiralo odvajanjem od nadrealista, nemamo izravne reference na Lacana i njegov povratak Freudu. Možemo, doduše, ustvrditi kako je način na koji Bataille sagledava društvene odnose te sustav rituala i vrijednosti iz kojega oni proizlaze vrlo sličan Lacanovu poretку Simboličkog, odnosno ulozu Drugog u formiranju identiteta.

Još jednu dodirnu točku možemo prepoznati u već spomenutom Alexandreu Kojèveu čijom su se interpretacijom Hegela obojica koristila u svojim radovima.

postavlja osnovu od koje se određenim podražajem odvaja unutarnje iskustvo koje pomiče granicu. Sam razum ima moć uništiti rad unutarnjeg iskustva racionalizirajući, podređujući ga nalogima društvenih konvencija.

Ne-znanje koje je posljedica unutarnjeg iskustva odvaja Bataillea od Hegelova nasljeđa u kojem je apsolutno znanje konačni cilj spoznaje i ontološkog poretka. Bataille se koristi primjerom kršćanskog misticizma u kojemu je askeza način spoznaje Boga – pomicanjem od inteligencije i razuma prema izmijenjenim stanjima svijesti pokušava se spoznati Apsolut, Jedno, Boga. Mučenje, agonija, pa čak i smrt također se smatraju načinima spoznaje i sjedinjenja s Kristom kao totalitetom bića i postojanja. Bataille primjećuje da je temelj kršćanstva Kristovo raspeće po kojem se sjedinjuje s Bogom Ocem te postaje nemoguće (trojedno) sebstvo (*ibid.*: 48–49) jer se nalazi onkraj granice užasa i muke. Time je bilo koji pokušaj kršćanske prakse sjedinjenja osuđen na propast.¹⁰

212

Kao kontrast Bataille nudi hinduističke prakse drevne Indije u kojima se isključuju emocije te se "Bog" pokušava spoznati čistom inteligencijom ili razumom – i tu se radi o nedijalektičkom pristupu spoznaji. Njemu je potrebna filozofija iskustva i slučajnosti,¹¹ a ne žrtvovanje uma i tijela, stoga rabi ne-znanje kao krajnju točku spoznaje koja se sa svakim unutarnjim iskustvom pomiče. Ne-znanje nadilazi komunikacijski okvir, ono je osobna spoznaja koja, ako prihvatimo prethodnu tezu o odnosu subjekta i objekta, bitno mijenja ontološki temelj subjekta. "Bez krajnje granice život je samo dugo zavaravanje" (*ibid.*: 52) – ako se unutarnjim iskustvom ne dosegne krajnja granica, nije moguć izlazak iz društvenog poretka, te je život samo duga obmana za koju bi Lacan rekao da je nužna funkcija Simboličkog.

Zalazimo u ontološki poredak. Kratka definicija unutarnjeg iskustva: „suprotno aktivnosti. Ništa više.“ (*ibid.*: 59) – radikalna pasivnost tijela i razuma, u kojem se duša prepušta erupciji stanja koja su potpuno slučajna, ontološki mora uvjetovati drugačiji poredak. Prema Batailleu, postojanje univerzalizirajućeg autoriteta nemoguće je pristanemo li na princip slučajnosti. Autoritet se u takvom poretku može pojaviti samo kao obmana,

¹⁰ Kršćanski misticizam bitno je mjesto u prethodno naznačenoj raspravi o *temeljnomoj materijalizmu* jer Bataille svako svodenje na ontološke kategorije smatra odjekom religijskih odnosa i ograničenošću materijalističke filozofije u iznalaženju novog modela onkraj dijalektike.

¹¹ "Ne mogu zamisliti duhovni način života koji nije neosoban – ovisan o slučajnosti, nikada o trudu volje" (Bataille 1973b: 315).

kao društveno funkcionalan privid artikuliran religijskim i/ili moralnim sustavom te interpretacijom umjetnosti. Time dolazimo do transgresije.

TRANSGRESIJA I OPĆA EKONOMIJA

Bataille razlikuje pozitivno i negativno iskustvo te ih uspoređuje pomoću metafora dana i noći, gdje dan povezuje sa sebstvom i poretkom racionalnog, dok je noć okrilje jastva i poretka slučajnosti.¹² Referentni je okvir pozitivnog iskustva “mnoštvena pojavnost” (društveni odnosi), dok je kod negativnog iskustva taj okvir teško definirati jer je ono što je onkraj granice krajnjeg iskustva uvijek iznova drugačije, te se opire racionalnom objašnjenju. Objašnjavajući Batailleev utjecaj na Foucaulta, James Miller u *The Passions of Michel Foucault* (1993: 30) pokušava povezati dva iskustva tvrdeći kako negativno iskustvo postaje pozitivno artikulacijom nesvjesnog sadržaja – granično iskustvo postaje sadržaj za sublimaciju više razine, čime se u ontološki poredak vraća mnoštvena pojavnost, tj. dolazi do redefiniranja sebstva u novim okolnostima (transgresijska petlja). Pokazuje se da Foucault iskustvo shvaća kao *post facto* fikciju, nešto što nije istinito, ali je unatoč tome stvarno – prekoračenje nužno mora prihvatiti postojanje onoga što prekoračuje, stoga i jest afirmativna negacija (usp. Foucault 1998: 265).

Derrida u *Od uže prema općoj ekonomiji: Bezrezervni hegelijanizam* (*De l'économie restreinte à l'économie générale: Un hegelianisme sans réserve* 1967/2007), čitajući Batailleovu analizu koherentnosti pojmova u Hegelovu sustavu (što možemo nazvati dekonstrukcijom prije Derridaa), iznosi tezu kako nije moguće ukinuti logocentrizam jer izvan njega nema smisla – treba ga ironizirati i izazivati – te tvrdi kako Bataille nije mistik jer:

ono što se pokazuje kao unutarnje iskustvo nije iskustvo, budući da se ne odnosi ni na koju prezenciju, ni na koju punoću, nego jedino na ono nemoguće što ga iskustvo “doživljava” u mucu. To iskustvo nipošto nije unutarnje: ako se i čini da jest zato što se na nešto drugo, na neku vanjštinu odnosi samo na način ne-odnosa, tajne i raskida, ono je također i u cijelosti

¹² Ovdje se opet pokazuje koliko Bretonove teze o antidijalektici ne stoje jer Bataille, iako jasno preferira “noć”, tvrdi kako je nemoguće odvojiti dva poretka, kako oni supostoje u dijalektičkom odnosu, te ga zanima koja je moguća sinteza.

izloženo – mucu – golo, otvoreno prema van, bez rezerve i savjesti, temeljno površno. (2007: 290)

Objekt interpretacije pokazuje kako unutarnje iskustvo konfigurira ontološku razinu: izazivanje bitka subjekta. Subjekt se samoutemeljuje u doživljaju jer u njemu ništa nije izrečeno, odnosno sam je subjekt negacija izvanjskih vrijednosti i autoriteta, čime, paradoksalno, sam postaje pozitivna vrijednost i autoritet. Ranjivo otvaranje, što unutarnji doživljaj jest, pokazuje goli subjekt lišen interioriziranih društvenih normi koji postoji samo u trenutku. Ako i postoji *post facto* fikcija koja doživljaj prevodi u jezik, ona ga uvijek promašuje, ali ne-znanje koje se iskusilo i ne-odnos koji se uspostavio izazivaju poredak postojanja. Zbog toga Derrida tvrdi kako je Batailleeva ateologija ujedno i a-teleologija te aneshatologija – onkraj bitka ne postoji nikakva nadesencijalnost (2007: 289).

214

Transgresija se konceptualno pojavljuje već u *Unutarnjem iskustvu* jer, kao što smo vidjeli, prelaskom krajnje granice unutarnjim iskustvom mijenja se subjektova percepcija samog sebe u odnosima s drugima. Bataille ju imenuje i detaljnije razrađuje u *Povijesti erotizma*. Temeljni su primjer transgresije društveni odnosi i opće stanje društva nakon smrti suverena: u odsutnosti njemu pripisane moći otvara se prostor "festivalskim"¹³ ubijanjima, silovanjima i pljačkama, a zatvara se onog trenutka kada se ukloni svaki trag, stvarni i simbolički, njegove vladavine. To uklanjanje Bataille naziva *principom trošenja* ("dépense"; usp. 2012: 43–70). U konkretnom primjeru radi se o trošenju stvarnog i simboličkog viška, točnije, o namjernom kršenju najpoštovanijih zakona koji svojim "festivalskim" karakterom potvrđuju i dovršavaju zakonski poredak. Argumentacija je vrlo slična onoj kod graničnog iskustva – moguće se potvrđuje samo spoznajom nemogućeg onkraj granice, dok se poredak potvrđuje samo svojom negacijom.

Znanstveno uporište za tezu o *prekomjernom trošenju/trošenju prekomjernog* Bataille pronalazi u djelu *Esej o daru. Oblik i uzrok razmjene u drevnim društvima* (*Essai sur le don. Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques*, 1924) Marcela Maussa u kojem se opisuje ekonomija darivanja.

¹³ Rabi pridjev "festivalski" jer je modus trošenja karnevalski prekomjerman, a sloboda privremeno neograničena. Radi se o prostoru koji prema Batailleu opisuje odgovara antropološko-psihološkom konceptu liminalnosti/liminalnog prostora Arnolda van Gennepa (usp. Van Gennep, Arnold. 1909. *Les rites de passage*. Paris: Emile Nourry), odnosno Victora Turnera (usp. Turner, Victor. 1967. „Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites of Passage“. U: *The Forest of symbols: aspects of Ndembu ritual*. Ithaca: Cornell University Press), iako ne postoji eksplicitna referenca na te autore.

Mauss takav oblik razmjene općenito naziva *potlač* ("potlatch"), iako se radi o specifičnom ritualu autohtonog stanovništva sjeverozapadne obale sjevernoameričkog kontinenta. U partikularnom smislu *potlač* je ritual u kojem se vođa domaćeg plemena i vođa gostujućeg plemena natječu za prestiž poklanjanjem ili uništavanjem dobara i predmeta te koji je popraćen plesom i jelom. Konkretni slučaj pokazuje ekonomiju razmjene, trošenja i prekomjernosti u neproduktivnom radu (poglavito festival). Mauss pod taj pojam svodi i slične rituale, primjerice ritual *Kula-prsten* s Trobrijanskog otočja koji je 1920. opisao Bronislaw Malinowski, a u kojem se razmjenjuju dragocjenosti načinjene od školjaka. Taj je ritual ceremonijalna razmjena prestiža kojoj je pridodana i funkcija prijenosa usmene povijesti stanovništva. Ključni su elementi Maussova utjecaja:

- ekonomija darivanja utječe na sve društvene elemente;
- ekonomijom darivanja jačaju se društveni odnosi u zajednici;
- ekonomija darivanja kolektivni je čin;
- ekonomijom darivanja društvo se rješava viška dobara.

Bataille pokušava dokazati da ekonomija darivanja praćena prekomjernom potrošnjom postoji i u suvremenom društvu, odnosno da se ne radi o obilježju drevnih društava ili o povratku animalnosti. On piše:

Iako se čovjek odvojio od prirode, ona jedinka koja joj se vraća još je uvijek odvojena – odvojena jedinka koja se odjednom vraća onomu od čega se odvojila, od čega se nikada nije prestala odvajati. Prvotno odvajanje nije izbrisano: kada ljudi za vrijeme festivala dopuste slobodnu igru nagona koji su zabranjeni u profanom vremenu, ti impulsi dobivaju značenje u kontekstu čovjekova poretka: oni su značajni samo u tom kontekstu. U svakom slučaju, nagoni se ne mogu poistovjetiti sa životinjskima. (1976b: 78)

Štoviše, ne samo da transgresija i prekomjerno trošenje nisu povratak animalnom već su primjeri neproduktivnog rada kojima se nadomješta višak produktivnog rada u društvu. Bataillea ne zanima uporabna vrijednost predmeta, već njihova energijska vrijednost. Za razliku od klasičnog marksizma ovdje se ne razmatraju (samo) proizvodne snage i proizvodni odnosi, nego se u obzir uzima i društvena energija koja postoji u nepotrošenoj robi. Svaki je višak ekonomski teret zajednici jer se utrošeni rad ne može nadoknaditi potrošnjom radi obnove radne snage. Ako kao odgovor postavimo luksuz, simbolički se vrijednost viška robe prenosi na vlasnika. Bataille se tomu protivi te inzistira na kolektivnoj potrošnji viška, kakva je primjerice *potlač*, čime se prestiž prenosi na zajednicu i jačaju se veze unutar društva.

Opća (politička) ekonomija temelji se stoga na sprezi produktivnog i neproduktivnog rada, odnosno na omjeru uložene i potrošene energije. Prethodno opisani primjeri odnose se na društvena materijalna dobra, no Bataille prepoznaje i važnost viška energija koji utječe na nesvjesno pojedinca.

U eseju *Sacrifices* piše kako postoji neispričana povijest smrti, horora i terora koji utječu na čovjeka. Dokazuje tezu da je žrtvovanje mjera odobrovoljivanja koga ili čega, što rezultira kohezijom u zajednici; očito je da ga potonje zanima više nego religijska dimenzija. Tvrdi kako je struktura kolektivne svijesti određena dvjema silama: *razdvajanjem/izolacijom* i *zajedništvom/fuzijom*. Razdvajanje je uvijek već upisano u strukturu održavanjem pojedinačnih razlika ("compartmentation"), no ljudska je svijest smisljena samo ako se i kada se komunicira, čime se pokazuje potrebno prepoznavanje kohezivnih elemenata. Tjeskobu postavlja kao središnji problem koji se kolektivnom sviješću treba razriješiti, a kao mehanizam uzima jedan radikalni primjer – žrtvovanje. Smrt je osnovna samotnost jer se svijet više ne može reducirati na pojedinačni duh koji ga održava. Trenutkom smrti otkriva se iluzija iza principa kako je pojedinačno Ja bitno za društvo. Žrtvovanje nekog Ja, bilo kojeg Ja, ne uklanja njegovu tjeskobu, već ju komunicira promatračima koji se s njom poistovjećuju. "Žrtvovanje je komuniciranje tjeskobe; ukupna komunicirana tjeskoba teoretski se približava vrijednosti tjeskobe koja se može komunicirati" (1976a: 279–280).

216

Manje radikalni, ali Batailleu jednako važan primjer jest kolektivni smijeh kao oslobađanje tjeskobe: osobi koja se poklizne ili padne svi se svjedoci smiju. Gubitak fizičke stabilnosti pojedinca rezultira gubitkom "stabilnosti" društvene norme prema kojoj nije pristojno smijati se nečijoj nevolji. Njihov je smijeh nadišao naučene granice i oslobodio grčeve trbušnih mišića i mišića lica te svi sudjeluju u kolektivnoj reakciji. Poanta smijeha i žrtvovanja, kao radikalnih primjera, jest oslobađanje vlastite tjeskobe u kolektivnom "ritualu". U oba primjera pokazuje se kako je transgresija individualnog prema kolektivnom pomirenje dviju sila kolektivne svijesti, a prekomjernost je korigirana odmjerenošću – "rituali" moraju komunicirati upravo onoliko tjeskobe koliko nastaje pokoravanjem jastva društveno funkcionalnom sebstvu. To je ekvivalentno potrošnji koja je prethodno opisana u kontekstu viška dobara i robe.

POLITIKA

U razgovoru s Marguerite Duras, koji je objavljen u *France Observateuru* u prosincu 1975, Bataille tvrdi da nije komunist, ali da smatra da komunizam pruža odgovor na društvene potrebe (cit. prema Surya 2002: 565). U eseju o Bretonovoj *Odi Charlesu Fourieru* izjavljuje kako je Marx ponudio doktrinu koja jedina efektivno primjenjuje inteligenciju na praktične činjenice kao cjelinu (cit. prema Hutnyk 2003: 271). Dok ortodoksni marksizam vidi društvenu promjenu primarno u promjeni kontrole materijalnog (proizvodnih snaga), Batailleev “marksizam” progovara i o sentimentalnom kraju te promjene – o suverenosti. Temeljna mu je teza da je grupa produktivnija i kreativnija od pojedinca, i u proizvodnom i u potrošačkom smislu, što smo i vidjeli na prethodnim primjerima.

U razdoblju *Collège de Sociologie* zajednički interes bio je analiza uspostave fašističkih režima,¹⁴ koji su pokazali kako se kolektivna svijest i kolektivna produktivnost mogu uposliti za nepoželjne i neprihvatljive ciljeve. Dva su mjesta definiranja političkog koja zaslužuju pozornost: država i suverenitet.

Prvi Batailleev doprinos časopisu *Documents* bio je članak “Akademski konj” u kojem tvrdi kako se prirodna evolucija i ljudska civilizacija razvijaju između dvaju krajnjih sustava referenci:

- klasičnog (“grčkog”) poretka utemeljenog na disciplini i smislu za proporcije/odnose;
- barbarskog poretka utemeljenog na nasilju i prekoračivanju/prekomjernosti.

Taj sustav prati Batailleevo promišljanje društvenog uređenja te odgovara općim postavkama njegova sustava koji se smješta između krajnosti: dana i noći, razuma i iskustva, Ja i Drugog, tjeskobe i smijeha... Model dviju krajnosti civilizacijskog razvoja oblikuje se u model dviju strategija državnog uređenja:

- parlamentarni – smanjivanje društvenih razlika pregovaranjem;

---

¹⁴ Taj interes i temeljne utjecaje marksizma i psihoanalize, kao i središnju funkciju društvene strukture Bataille dijeli sa svojim suvremenicima iz tzv. Frankfurtske škole. S Wilhelmom Reichom dijeli ideju o potrebi kolektivnog oslobađanja tjeskobe, iako drugačije shvaćaju izvore tjeskobe. Reich naglasak stavlja na sukob nagonskih želja i društvene/ekonomske strukture, odnosno na strukturno ograničavanje libida. U tom je slučaju tjeskoba zapravo neuroza zbog nezadovoljene seksualne žudnje. Kod Bataillea ograničena seksualnost samo je dio spektra potisnutih nagona koji dovode do tjeskobe – ona je strukturna neravnoteža između potrošene i proizvedene energije (usp. 1998: 25–47).

- despotski – nametanje autoriteta društveno različitim (heterogenim) silama.

Bataille državu definira kao rezultat modifikacije koju provodi dio homogenih elemenata društva kada dolazi u doticaj s nositeljima vlasti (agenture suverenosti).

Država se ne može poistovjetiti s nametnutim elementima: ona se razlikuje od kraljeva, vojnih zapovjednika ili predsjednika, ali jest posljedica modifikiranja koje provode homogeni elementi društva kada dolaze u kontakt s njima. Taj je trenutak posrednička formacija između homogenih klasa i agentura suverenosti od kojih država mora posuditi svoj obvezujući karakter, ali čiji se suverenitet mora izvoditi u ovisnosti s vlastitom posredničkom ulogom. Jedino u odnosu prema agenturama suverenosti možemo zamisliti kako se obvezujući karakter pretvara u društvenu formaciju, koja svejedno ne utemeljuje postojanje po sebi (heterogeno), već samo aktivnost čija je korisnost vidljiva jedino u odnosu s drugim dijelovima. (1970f: 342)

218 Batailleu su heterogeni elementi nasilje, prekomjernost, delirij i ludilo, što je i naznačeno na početku rada u raspravi o *temeljnom materijalizmu*. Upravo su ti elementi poslužili fašističkim i nacističkim režimima kao oslonac pri usponu na vlast; pomoću njih uspješno su komunicirali s pojedinačnim i kolektivnim nesvjesnim. Bataille upozorava kako ekonomske okolnosti izravno utječu na homogene elemente,¹⁵ te se zbog toga kolektivna svijest proletarijata pokazuje kao ključan faktor pri uspostavi strategije državnog uređenja. U razdoblju između dva svjetska rata oslabljena njemačka radnička klasa bila je na rubu gladi i u Hitleru je prepoznala vođu kojemu će biti dopušteno da artikulira heterogene elemente kako bi se na taj način oslobodila tjeskoba naroda. Radi se o vrsti žrtvovanja kojemu je u temelju transfer. Frankfurtovcu se s time ne bi složili jer se u njihovoj analizi problem postavlja u ekonomski pad seljaštva i srednje klase, dok u psihološkom smislu

---

¹⁵ Homogeni elementi izvire iz kapitalističke ekonomske strukture – Bataille u vlasništvu nad proizvodnim snagama i u mogućnosti raspolaganja kapitalom prepoznaje homogene društvene elemente. Za razliku od heterogenih elemenata, koji narušavaju poredak jer se ne mogu podrediti dominantnom kodu, homogeni elementi imaju društvenu moć jer svode pojedinca i proizvodne odnose na razmjensku vrijednost (1970f: 340–341). U odmaku od klasične marksističke teorije, gdje razmjenska vrijednost gubi na važnosti zbog fetišizma robe i ekstraprijacije viška vrijednosti, Batailleeva se teza može protumačiti ovako: proletarijat se, pretvoren u robu, homogenizira predajom svoje radne snage na tržište. Istovremeno je podređen heterogenim elementima (radnička kultura kao prljavo i nisko) zbog kojih nikada ne može u potpunosti proći homogenizacijski proces.

potiskivanje vide kao temeljni mehanizam, iako se slažu da je lik vođe bio eksponent onoga što su ljudi htjeli, ali nisu mogli biti, kojemu je dopušteno ono što njima nije.¹⁶

U fašizmu i nacizmu te u staljinističkom socijalizmu Bataille prepoznaje opasnu ulogu vođa. On reagira na tragu Gramscija i uloge organskog intelektualca koju je predložio, ali s tom razlikom da podređivanje volji stranke nije princip kojim bi se trebala ravnati komunistička stranka. Za razliku od "automatona" koji djeluju po partijskog liniji, Bataille se zalaže za to da se svakog člana koji odustane od mišljenja kao prakse isključi kao nepouzdana i opasna (usp. Bataille 1970g: 402–412). Stranka jest nositelj usmjeravanja kolektivnog političkog djelovanja, ali njezin su temelj slobodnomisleći pojedinci, a ne vodstvo i hijerarhijski ustroj.

Dijalektika gospodara i roba, kako ju prikazuje Hegel, Batailleu je temelj za razvoj teza o razlikovanju *vladanja/gospodarenja* i *suvereniteta*. Iskustvo transgresije opet se pojavljuje kao ključan faktor u obliku "stavljanja života na kocku": sloboda kao kriterij razlikovanja gospodara od roba dostiže se suočavanjem sa smrću i njezinom tjeskobom. Prvi se kocka, drugi ne, ali u konačnici ropska je svijest povlaštena pozicija. Vlananje je gospodarova samosvijest koja se potvrđuje ropskom sviješću: "Gospodar pak jeste vlast nad bićem, jer on je u borbi dokazao da biće za nj važi samo kao nešto negativno; pošto je gospodar vlast nad bićem, a to biće vlast nad drugim, to gospodar po tom zaključku ima toga drugoga pod sobom" (Hegel 1986: 117). No samosvijest, potvrđena nesuštinskom sviješću roba, "nema izvesnosti u biću za sebe kao istini, već, naprotiv, njegova istina jeste nesuštinska svest i njeno nesuštinsko delanje. Prema tome, istina samostalne svesti jeste robovska svest" (*ibid.*). Nužnost gospodara/vladara jest održavanje života, te on to čini razumom i uspostavlja samosvijest koja je osuđena na propast – Bataille kontrira suverenosti.

Suverenost je, kao što ćemo se uvjeriti, više i manje od vladanja, primjerice više ili manje slobodna u odnosu na nju (sic!), a ono što kažemo o predikatu "sloboda" može se proširiti i na sva obilježja vladanja. Budući da je istodobno i više i manje vlananje od vladanja, suverenost je drukčija. (...) [O]na je njezina apsolutna alteracija. (Derrida 2007: 273)

¹⁶ Usp. Horkheimer, Max i dr. 1936. *Studien über Autorität und Familie: Forschungsberichte aus dem Institut für Sozialforschung*. Paris: Alcan, te Adorno, Theodor W. i dr. 1950. *The Authoritarian Personality*. New York: Harper & Row.

Da bismo uspješno odvojili suverenost od vladanja, moramo uočiti da ona pokazuje "ozbiljnost smisla kao apstrakciju upisanu u igru" (*ibid.*). Suverenost je autonomnost od diskurzivnog formiranja; to su upravo ona stanja koja su prethodno opisana kao heterogeni društveni elementi, kojima treba pridodati i druge Batailleve favorite: smijeh, pijanstvo, žrtvovanje, erotizam i pjesništvo. Time se ponovno vraćamo unutaršnjem iskustvu s početka rada jer se sva prethodno nabrojena stanja temelje na njemu.

POLITIČNOST KNJIŽEVNOSTI I LITERARNOST POLITIKE

U Bataillevu sustavu nema mjesta razdvajanju politike od književnosti, kao što nema smisla koristiti se *pars pro toto* logikom ili upošljavati njegove koncepte u drugačijem diskurzu, kako je to možda izgledalo u uvodu. Zatvoreni sustav istovremeno je društvena kritika i politička platforma, o čijoj se funkcionalnosti može i treba napisati cijeli jedan znanstveni rad. Kao takav uspostavlja slijed od pojedinačnog prema općem, koji sam i ovdje pokušao pratiti.

220

U predgovoru za *Književnost i zlo (La Littérature et le Mal 1957/1977)* Bataille piše: "Književnost je nešto bitno, ili nije ništa. Zlo – jedan žestok oblik Zla – čiji izraz predstavlja književnost, ima za nas, verujem, suverenu vrednost. Ali ovo gledište ne nalaže odsustvo morala, ono zahteva 'hipermoral'" (1977: 6). U poetskoj zbirci *Nemoguće (L'Impossible 1962/1971)* piše: "Poezija je samo bila stranputica: njome sam bježao od svijeta diskurza, koji je za mene postao prirodan; s poezijom sam ulazio u grob u kojem se beskonačnost mogućeg radala iz smrti logičkog svijeta" (1971: 222). Ondje gdje počinje literarno trebamo tražiti i suverenost trenutka – otvaranja prostora ne-znanja. U *Krivnji* poezija je svrstana uz žrtvovanje i smijeh nasuprot intelektualnom sustavu, političkom sustavu i ekonomskom sustavu koji uvjetuju ponašanje. U *O Nietzscheu* ona je preuzela ulogu koju u primitivnim društvima ima trans; ulogu duhovnog života društva preuzela je prozna fikcija. Zbog odvajanja proze i poezije Fred Botting i Scott Wilson, urednici *Bataille Readera*, olako iznose tezu da poezija oscilira između suverenosti i služenja, tj. između heterogene pozicije prekomjerne neusmjerene potrošnje i ropskog postojanja uredenog homogenim elementima (1997: 10). Ono što Bataille naziva poezijom zapravo je književnost – time jednim potezom obilježava većinu književnih tekstova kao neknjiževne, zbog čega ih i može smatrati dijelom homogenih elemenata. Negativnost koja se

nalazi onkraj svijeta diskurza tišina je koja uništava i otkupljuje postojanje, stvarajući, barem na trenutak, suveren poredak postojanja subjekta koji nije lažna samosvijest;¹⁷ zbog toga su smrt i književnost bliska iskustva te u tome leži njihova političnost – pozicioniranje svijesti subjekta u poredak koji ga okružuje i njegovo izazivanje. Derrida u tom kontekstu kaže: "Suverenost je apsolutna kada se oslobodi svakog odnosa i ostane u mraku tajne" (2007: 284).

Politiku stoga možemo definirati kao odsutnost djelovanja u kojem ne-znanje razara cjelokupne sustave znanja i znanosti, koje je katalizirano prekomjernošću. Zbog toga političko ne možemo definirati pragmatičnim pojmovima fiskalnih i javnih politika; ono je svakodnevno granično/unutarnje iskustvo podređivanja i opiranja homogenom djelovanju društvene formacije. Samim je time uloga političara i političkih stranaka premještena iz pragmatičnog u filozofski (ateološki) diskurz upravljanja viškom energije.

Stavljanje na kocku jest književnost, žrtvovanje jest književnost, organizam jest književnost, opijenost ili bilo koje stanje izmijenjene svijesti jest književnost – Bataille pisanje uzima kao vrhunski čin suverenosti jer nadilazi logocentrizam, jer ne dobiva smisao poretkom diskurza, već nestrukturiranim unutarnjim iskustvom otvara ne-smisao, ne-znanje i ne-istinu kao neposredovanu stvarnost – neotuđeno stanje postojanja, suverenost.

Vidjeli smo kako je uvođenjem "trećeg pojma" Bataille narušio hegelijsku dijalektiku. Ako književnost pripada heterogenim elementima, iako nije ni "prljava" ni "niska", moramo je smatrati trećim pojmom, što Bataille i naslućuje: "Poezija razotkriva moć nepoznatog. Ono je beznačajna praznina ako nije objekt žudnje. Poezija je srednji termin, ona u nepoznatome skriva poznato" (1971: 223). Ondje gdje su Botting i Wilson prepoznali oscilaciju zapravo leži političnost književnosti – komuniciranje iskustva kojim je narušen i kojim se iznova narušava normativni poredak. Osim što komunicira iskustvo ("pisanje je darivanje"), ona ga i uvjetuje: neproduktivno intimno trošenje autorove i čitateljeve energije izvan dometa homogenih elemenata razara komodificirane oblike razmjene i dovodi naučenu subjektivnost u stanje uznemirenosti. Time možemo ponuditi i definiciju literarnog kao

¹⁷ Blanchot se nadovezuje na ove teze razvijajući ih u smjeru singularnosti iskustva književnosti. Njegove teze o jeziku koji komunicira tišinu riječima i izražava slobodu zaprekama (jezik kao negacija) omogućavaju definiranje singularnosti kao ontološke kategorije književnosti. Štoviše, Blanchot obrađuje i Batailleev pristup dijalektičkom postupku te u "trećem pojmu" prepoznaje jezik kao "neuter", kao negativnost koja narušava sigurnost subjekta.

transgresivnog – samo se posljedice iskustvene suverenosti, koje to stanje komuniciraju, mogu smatrati književnim tekstovima.

Kišobran i kuka iz poglavlja o iskustvu simptomi su osobne traume neuspješnog kolektivnog rješavanja tjeskobe, ali i putokazi spoznajnog horizonta koji suštinski mijenja spoznaju i svijest o sebi, drugima i svijetu stvari kojima smo okruženi. Nihilizam, koji se jasno iščitava u tim primjerima, u Batailleovoj filozofiji nije usmjeren prema odustajanju, već je polazna točka svake društvene kritike. Radi se o dekonstrukcijskom postupku koji osvještava proizvoljnost brisanja i pisanja povijesti na kojoj se temelji homogena zajednica. Političnost književnosti i literarnost politike genealoški je postupak kojim zajednice prodiru kroz slojeve kolektivno proizvedene povijesti kojim se otkriva Povijest – odnosno Ništa. Tek tada možemo graditi organsku zajednicu – komunističko društvo.

LITERATURA

222

- Bataille, Georges. 1970a. "Le cheval academique". U: *Œuvres complètes I*. Paris: Gallimard: 159–163.
- Bataille, Georges. 1970b. "Materialism". U: *Œuvres complètes I*. Paris: Gallimard: 179–180.
- Bataille, Georges. 1970c. "Le gros orteil". U: *Œuvres complètes I*. Paris: Gallimard: 200–204.
- Bataille, Georges. 1970d. "Le bas materialism et la gnose". U: *Œuvres complètes I*. Paris: Gallimard: 220–226.
- Bataille, Georges. 1970e. "La notion de dépense". U: *Œuvres complètes I*. Paris: Gallimard: 302–320.
- Bataille, Georges. 1970f. "La structure psychologique du fascisme". U: *Œuvres complètes I*. Paris: Gallimard: 339–371.
- Bataille, Georges. 1970g. "Front Populaire dans la rue". U: *Œuvres complètes I*. Paris: Gallimard: 402–412.
- Bataille, Georges. 1971. "L'Impossible". U: *Œuvres complètes III*. Paris: Gallimard: 187–223.
- Bataille, Georges. 1973a. "L'Experience intérieure". U: *Œuvres complètes V*. Paris: Gallimard: 7–190.
- Bataille, Georges. 1973b. "Le Coupable". U: *Œuvres complètes V*. Paris: Gallimard: 235–366.
- Bataille, Georges. 1976a. "Le Sacrifice". U: *Œuvres complètes VII*. Paris: Gallimard: 261–280.
- Bataille, Georges. 1976b. "La Part maudite. L'Histoire de l'erotisme". U: *Œuvres complètes VIII*. Paris: Gallimard: 7–165.
- Bataj, Žorž. 1977. *Književnost i zlo*. Prev. Ivan Čolović. Beograd: BIGZ.
- Bataille, Georges. 2012. *Prokleti dio*. Prev. Daniel Bučan. Zagreb: Litteris.

- Botting, Fred i Scott Wilson. 1997. “Introduction: From Experience to Economy”. U: *The Bataille Reader*. Ur. Fred Botting i Scott Wilson. Oxford/Malden: Blackwell Publishers.
- Brenkman, John. 1979. “Introduction to Bataille”. U: *New German Critique* 16: 59–63.
- Derrida, Jacques. 2007. “Od uže prema općoj ekonomiji. Bezrezervni hegelijanizam”. U: *Pisanje i razlika*. Prev. Vanda Mikšić. Sarajevo/Zagreb: Šahinpašić.
- Foucault, Michel. 1998. “Préface à la transgression (en hommage à Georges Bataille)”. U: *Dits et écrits I 1954 - 1975*. Ur. Daniel Defert, Francois Ewald i Jacques Lagrange. Paris: Gallimard.
- Hegel, Friedrich G. W. 1986. *Fenomenologija duba*. Beograd: BIGZ.
- Hollier, Denis. 1988. *The College of Sociology (1937-39)*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Hutnyk, John. 2003. “Bataille’s Wars: Surrealism, Marxism, Fascism”. U: *Critique of Anthropology* 23, 3: 264–288.
- Jay, Martin. 1998. *Cultural Semantics: Keywords of our time*. London: The Athlone Press.
- Macherey, Pierre. 1995. *The Object of Literature*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- Miller, James. 1993. *The Passion of Michel Foucault*. New York: Simon & Schuster.
- Noys, Benjamin. 1998. “Georges Bataille’s Base Materialism”. U: *Cultural Values* 2, 4: 499–517.
- Reich, Wilhelm. 1998. *Masovna psihologija fašizma*. Prev. Žarko Puhovski i dr. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk/Hrvatsko sociološko društvo.
- Surya, Michel. 2002. *Georges Bataille*. London: Verso.

Abstract

POLITICALITY OF LITERATURE, LITERARINESS OF POLITICS AND TRANSGRESSION: GEORGES BATAILLE

Although poststructuralism and deconstruction rarely discusses the influence of Georges Bataille, he set the foundations for the development of well-known theoretical concepts of Blanchot, Foucault, Derrida and Nancy. Writing on the borderline between literary and philosophical discourse, Bataille introduced heterodox notions of Marxism as a social theory and communism as a targeted social formation. The paper analyses a selection of Bataille's texts, by focusing on the concept of experience, transgression and general economy to discuss the scale and effectiveness of the author's arguments on the subject and the community. Even though Bataille was scorned as an alleged advocate of mysticism, in truth, as the paper argues, his ideas and concepts form a coherent philosophical system.

Keywords: Bataille, transgression, experience, materialism, poststructuralism, deconstruction